

ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНУ СИСТЕМУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ

МОРОЗОВА, ЛЮДМИЛА¹

Анотація

У статті розглянуто процес інтеграції української молоді в соціальну систему в умовах сучасних суспільних трансформацій. Актуальність теми зумовлена впливом таких чинників, як війна, внутрішня міграція, економічна нестабільність та цифровізація. Проаналізовано соціальні механізми адаптації молоді, роль інституцій (освіти, культури, громадянського суспільства) у підтримці молодіжної інтеграції, а також бар'єри, що перешкоджають її повноцінному включенню в соціальні процеси. Важливу роль у забезпеченні та підтримці стабільності відіграватиме сучасна молодь. Метою статті є виявлення та характеристика особливостей успішної соціалізації молоді, що дозволить налагодити її життєдіяльність в сучасних умовах. Завдання дослідження. Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких завдань: визначити поняття процесу соціалізації молоді, визначити поняття соціального механізму, розкрити взаємозв'язок і взаємовплив соціальних механізмів і соціальних інститутів, що виконують організаційні, регулятивні та виховні функції в суспільстві; виявити сутнісні характеристики ціннісних орієнтацій молоді у сфері духовної культури в період соціальних трансформацій. Розглядаючи ціннісні аспекти соціалізації молоді, слід виділити, що в процесі соціалізації формуються соціальні якості, цінності, знання, уміння людини і вона стає дієздатним учасником суспільних відносин. Доведено, що життя людини неможливе поза соціальною діяльністю і спілкуванням. З'ясовано, що праця складає основу соціального буття людини, тому що в праці вона виражає себе як суспільний індивід. Соціалізація являє собою процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства і пов'язана з її трудовою діяльністю. Проаналізовані процеси соціалізації української молоді. Визначено, що в результаті соціалізації люди накопичують соціальний досвід, ціннісні орієнтації необхідні їм для виконання соціальних ролей. У ході дослідження встановлено, що інтеграція української молоді в соціальну систему в умовах сучасних викликів є складним і багатограним процесом, що потребує системного підходу та міжінституційної взаємодії. Молодь як активна соціальна група стикається з численними бар'єрами – соціальними, економічними, психологічними, які ускладнюють її повноцінну участь у суспільному житті. Особливого значення набувають роль інституційної підтримки, громадянської активності, доступу до якісної освіти й цифрових технологій.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, соціалізація молоді, інтеграція, механізм соціалізації, соціальна адаптація, інтеріоризація, українська молодь, соціальна інтеграція, виклики, адаптація, інституційна підтримка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глибокої кризи економіки, культури, ідеології, моралі, освіти і виховання наша молодь усе більше втрачає духовно-світоглядні орієнтири, не відчуває твердого ґрунту при формуванні життєвих планів, плутається в загальнолюдських цінностях. Бурхливий потік критично-негативної інформації, що доноситься зі сторінок газет і журналів, екрана телевізора і радіоприймача, жорстокі реалії навколишнього життя серйозно впливають на слабку свідомість юнаків та дівчат. Разом з викриттям фальшивих ідеалів розвиваються також і цінні життєві ідеали, що мають неперехідне значення. Погіршується матеріальне становище значних верств молоді, а це штовхає частину молоді на протиправні, злочинні дії. Неробство стає звич-

ним способом життя частини молоді. Сьогодні спостерігається стрімке падіння загального рівня культури молоді, девальвація моральних цінностей. Значно зменшився потяг молодих до отримання знань, до науки. Це вже стає «не модно». Незважаючи на цілий ряд проблем, характерних для української молоді (зниження загального рівня освіченості та виховання, не сформованість або викривлення ціннісних орієнтацій, дороговартісна освіта, безробіття, труднощі у придбанні власного житла та ін.). Вважаємо за необхідне зазначити, що з боку держави сьогодні розроблено та введено в дію цілий ряд законодавчих та нормативно-правових документів, зокрема, Законів України («Про основні засади молодіжної політики» – 27 квітня 2021, «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»), Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки та ін., спрямованих

¹ Вінницький кооперативний інститут (Україна, Вінниця)
E-mail: morozovaludmila9249@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8106-8264>

на попередження та подолання негативних явищ. 06 січня 2025 року прийнято закон № 3703-IX, про місцеве самоврядування в Україні, який розширює можливості молоді у місцевому самоврядуванні (1; 2; 3).

Аналіз останніх досліджень. Наукове осмислення ціннісних проблем пройшло певні етапи становлення. Увага до аксіологічних проблем з боку філософських вчень активізувалась у кінці XIX століття. Поняття аксіологія було введено в науковий обіг лише на початку XIX століття французьким філософом П. Лапі та німецьким філософом М. Гартманом, які започаткували новий філософський напрямок. Але це не зменшило суперечностей відносно сутності поняття «цінність», а навпаки, набуло ще більшої різноплановості. Так, представники класичної теорії цінностей Р. Лотце та Ф. Brentano зробили значний внесок у психологічну інтерпретацію ціннісної свідомості. Усі психологічні феномени, за Brentano, інтекціональні, тобто завжди відносяться до чогось, спрямовані до реального чи уявного об'єкта. Психологічна інтерпретація ціннісних суджень, оцінок піддавалась уточненням у працях А. Мейнонга і К. Оренфельса, які були послідовниками ідей Р. Лотце і Ф. Brentano.

Вони прирівнювали цінність до інших психологічних явищ, що виникають у процесі ціннісного ставлення людини до навколишнього світу. Цінність розглядалась то як цінність конкретного об'єкта, яким суб'єкт прагне завладати, то як значення, яке мають для суб'єкта відчуття від спілкування з певним об'єктом. Найбільш закінченого вигляду вся інтерпретація набула в теорії американського філософа Р. Перрі, який визначав сутність цінності через «відповідний інтерес». Р. Перрі не тільки суб'єктував цінність, але й індивідуалізував її, звів до емоційно-вольової активності абстрактного індивіда.

У зарубіжній філософії виникає натуралістична концепція цінностей, активним представником якої був американський філософ Дж. Дьюї. Згідно з Дж. Дьюї, річ є цінністю тільки тоді, коли вона є засобом реалізації визначеної мети. Тобто Дж. Дьюї намагався психологічно довести суб'єктивний характер цінності. Цінність має інструментальну природу, служить цілям людини в її діяльності. Як ми бачимо, в зарубіжній філософії аксіологічні проблеми і поняття «цінність» розглядалися у різноманітних аспектах: натуралізм (А. Мейнонг, Р. Перрі, Дж. Дьюї); психологізм (Дж. Александер, Т. Парсонс та ін.); трансценден-

талізм (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт); персоналістичний онтологізм (М. Шелер, М. Гартман та ін.); соціологізм (М. Вебер, Т. Парсонс, та ін.); історико-матеріалістичний (К. Маркс, Ф. Енгельс). До визначення різних аспектів соціалізації молоді неодноразово зверталися зарубіжні та українські вчені. Вимоги сучасної концепції соціалізації розглядалися в праці французького соціолога Г. Тарда, який поклав в основу людські взаємовідносини. Розгорнуту соціологічну теорію яка описує процеси загальноприйнятих норм інтеграції індивіда в соціальну систему засобом засвоєння загальноприйнятих норм в процесі спілкування, розробив американський соціолог Т. Парсонс. Українські вчені, філософи та соціологи В. Андрущенко, Л. Губерський, А. Ручко та інші, відмічали, що аналіз соціалізації людини дозволяє визначити не тільки формування особистості, але і те, що сприяє розкриттю факторів механізмів і результатів включення індивіда в суспільні процеси.

Методологія дослідження. Для дослідження процесів соціалізації молоді в сучасній Україні використовувались загальнонаукові принципи структурного детермінізму, системної цілісності та історико-філософський метод.

Об'єкт дослідження – це процес інтеграції молоді у соціальну систему в умовах трансформації сучасного українського суспільства. **Предмет дослідження** – це особливості інтегації молоді як соціального механізму формування ціннісних орієнтацій та соціальної зрілості, що забезпечують активну участь у суспільному житті.

Метою статті є виявлення та характеристика особливостей успішної соціалізації молоді, що дозволить налагодити її життєдіяльність в сучасних умовах.

Завдання дослідження. Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких завдань: визначити поняття процесу соціалізації молоді, визначити поняття соціального механізму, розкрити взаємозв'язок і взаємовплив соціальних механізмів і соціальних інститутів, що виконують організаційні, регулятивні та виховні функції в суспільстві; виявити сутнісні характеристики ціннісних орієнтацій молоді у сфері духовної культури в період соціальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – це процес становлення особистості в соціумі; засвоєння і активне відтворення людиною соціального досвіду у процесі її життєдіяльності; процес формування людської особистості на основі навчання та виховання, засвоєння соці-

альних ролей, громадського і власного досвіду, який перетворює людину на члена суспільства. Соціалізація – процес впливу соціальних умов на життєдіяльність індивіда з метою включення його як дієздатного суб'єкта в систему суспільних відносин. Основними факторами соціалізації особистості виступають: елементи соціального середовища, з якими взаємодіє людина. По-перше, сукупність ролей і статусів, які суспільство пропонує людині. По-друге, сукупність соціальних інститутів, громадських організацій, соціальних спільностей, в межах яких індивід реалізує визначені соціальні ролі і набуває бажаних соціальних статусів. По-третє, елементами соціального середовища, які визначають соціалізацію особистості, виступає сукупність цінностей, соціальних норм, знань, навичок, умінь, якостей, якими людина оволодіває, щоб згідно відповідності з потребами суспільства виконувати відповідні ролі і підтримувати набутий статус. По-четверте, соціальне середовище охоплює сукупність соціальних інститутів і соціальних технологій з виробництва, відтворення і передачі культурних зразків, цінностей, норм. По-п'яте, на формування ціннісних установок і поведінку індивіда в суспільстві значний вплив мають конкретні події.

Підкреслюємо, що особистість неможлива поза соціальною діяльністю і спілкуванням. Тільки включаючись в процес історичної практики, індивід проявляє соціальну сутність, формує свої соціальні якості, виробляє ціннісні орієнтації. Головна сфера становлення людини – його трудова діяльність. Праця складає основу соціального буття людини, тому що саме в праці вона в більшій мірі виражає себе як суспільний індивід. На формування особистості здійснюють вплив фактори трудової діяльності, суспільний характер праці, її предметний зміст, форма колективної організації, суспільна значимість результатів, технологічний процес праці, можливість для розгортання самостійності, ініціативи, творчості.

Розвиток ринкових відносин економіки і становлення плюралістичності в діяльності політичних сил в сучасній Україні обумовлює появу нових соціальних ролей і статусів, запропонованих суспільством індивіду, розширення спектру духовних цінностей, соціальних вимог виявлення людиною таких якостей, як ініціативність, підприємливість, самостійність. В сучасних умовах України велику роль в соціалізації людини відіграє сім'я, освіта, виховання, національні тра-

диції, групи однолітків, виконання індивідом професійних ролей, протиріччя і труднощі соціальних перетворень. Велике спрощення трактувати соціалізацію як одномірний, однонаправлений процес дії соціальних факторів на конкретну людину, при якому індивіду відводиться пасивна роль об'єкта впливу. До впливу соціального середовища людина відноситься відбірково, на основі сформованої в її свідомості системи цінностей. Звичайно, індивідуальність особистості, її потенційні можливості засвоювати культурний пласт суспільства, її потреби та інтереси, спрямованість соціальної активності виступають важливими факторами соціалізації.

Процес з'єднання факторів, які характеризують умови соціального середовища з факторами особистості, представляє механізм соціалізації. Соціологи і спеціалісти виділяють дві моделі соціалізації – модель підпорядкування і модель інтересу, які характеризують різноманітні механізми включення людини в політичну, соціально-економічну сферу життя. Їх відмінність міститься в різному розумінні першоджерела соціалізації особистості, яким можуть виступати суспільна необхідність або інтереси конкретної особистості.

Утворення стійких переконань, позицій, світогляду є важливою складовою частиною процесу політичної соціалізації індивіда. Наявність розвинutoї політичної свідомості служить гарантією стабільної участі, чіткої ідеологічної орієнтації, без яких не можлива політична людина. Але політична система зацікавлена в поповненні своїх рядів, підприємців, прибічників, в їх служінні не за страх, а за совість. Можливі різні стратегії досягнення мети, як і різні тактичні прийоми і методи. Нарешті суспільство здійснює контроль за виконанням людиною взятої на себе ролі в співвідношенні з визначеними рольовими нормами.

Модель інтересу характерна для ліберально-демократичних суспільств, виступає дзеркальним відображенням моделі підкорення, але протилежно. Тут функціонує механізм вибору особистістю соціальної ролі на основі наявності в ній потреб, інтересів, цінностей, інтелектуального поняття, фізіологічних і психічних можливостей, придбаних навичок і вмінь, механізм аналізу і соціальних вимог та активного аналізу оволодіння необхідними якостями; механізм самоконтролю–контролю індивідуума за особистою поведінкою з точки зору не тільки виконання соціальної ролі, але і особистих інтересів.

Складності переходу моделі підкорення до моделі інтересу пов'язані з небажанням елітних прошарків і державних структур відмовитися від тих широких можливостей, що вони мали раніше і соціального контролю, з неготовністю більшості людей до виявлення самостійності на основі одержаного інтересу. Однак, корінні зміни в Україні не можливі без зміни моделі соціалізації особистості, тому що вона суттєво впливає на відновлення суспільних структур і соціальних цінностей. В сучасних умовах в Україні ефективність включення людини в суспільні зв'язки залежить від доповнення і взаємовідношення імпульсів, що йдуть від різних факторів соціалізації особистості, відношення універсальних соціальних інститутів зі специфічними каналами і механізмами, що пристосовують індивіда до гуманістичної, демократичної культури. В сучасних умовах в Україні владні верхи намагаються нав'язати економічні і політичні реформи та зміни, не враховуючи сучасного менталітету українського народу, не враховуючи того, що процеси суверенізації, демократизації, формування ринкових відносин ще не стали всеукраїнською національною ідеєю.

Особистість поза суспільством сформуватись не може, а тому люди активно включаються в діяльність суспільства через різноманітні спільності людей, соціальні інститути. Під їх впливом проходять своєрідні «університети», соціальне навчання і виховання, соціалізуються в суспільстві, самі стають особистостями і складними соціальними системами.

В результаті соціалізації люди накопичують соціальний досвід, ціннісні орієнтації, необхідні для виконання соціальних ролей.

Соціалізація неможлива або буде неповною без наявності в суспільстві груп потрібних вимог, сподівань на зразкове виконання соціальних ролей і бажання людини відповідати цим вимогам, сподіванням, а також без реальних змін в соціальній поведінці, діяльності цієї людини. Психологічною основою соціалізації особистості виступають стандартизація, стереотипізація поведінки, наслідування зразка. Залежно від цього розрізняють дві фази соціалізації особистості: соціальну адаптацію; інтеріоризацію.

Адаптація означає пристосування індивіда до рольових функцій, соціальних норм, інститутів, до умов функціонування різних сфер суспільства.

Соціальна адаптація – вид взаємодії особистості з соціальним середовищем, в ході якого проходить узгодження потреб, сподівань обох

взаємодіючих сторін. В процесі адаптації індивід узгоджує самооцінку зі своїми можливостями і реальностями соціального середовища. Особливо важко адаптація здійснюється в перехідні періоди суспільного розвитку, коли у людей середнього і старшого віку, що становлять основну масу населення будь-якої країни, бажання залишаються орієнтованими на систему ролей і статусів. В силу інерційності цінностей, орієнтації особистості людей старшого віку проходять важче, ніж молоді, вписатися їм в новий соціальний механізм теж важко.

Поняття адаптації (від лат. *adapto* – пристосовування) виникло в біології для визначення пристосування функцій організму до умов існування. Адаптація – обов'язковий етап включення людини в систему суспільних відносин. Інтеріоризація (від лат. *intezioz* – внутрішній). Поняття інтеріоризація введено психологами Полем Жане, Жаком Піаже.

Інтеріоризація – процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей і інших компонентів соціального середовища внаслідок соціальної діяльності. Результатом інтеріоризації є індивідуальність особистості, неповторність її духовного світу, специфіка соціальної активності, вроджених особливостей темпераменту, інтелекту і соціальних умов. На основі взаємопереходів біогенних і соціальних якостей формуються внутрішньоособисті утворення, в яких виявляються зрощені генетичні, своєрідні і соціальні якості особистості.

Звичайно, якщо в першій фазі соціалізації особистості, тобто в процесі адаптації проходить пристосування індивіда до соціального середовища, то в другій фазі інтеріоризації впливу соціальної системи, проходячи через внутрішнє «Я» людини, проявляється у зміні його поведінки. Інновація поведінки починається з порушення рівноваги адаптації особистості і завершується стабілізацією, але вже на новому рівні.

В історії соціології виділяється два підходи до трактування соціальної адаптації. Одні соціологи пояснювали адаптацію як пасивний процес пристосування суб'єкта до вимог суспільства, в тому числі ціною жертв зі сторони особистості. В концепціях швейцарського психолога Жака Таже, англійського соціолога Роберта Мертон соціальна адаптація розуміється як двосторонній процес і результат зустрічної активності суб'єкта і соціальної сфери. Другий підхід є більш адек-

ватним реальним соціальним процесом і більш цілеспрямованим з точки зору пояснення процесів соціальної особистості.

Якщо в ході адаптації людина виступає активним суб'єктом, то виникає запитання, в чому ж сутність свободи соціальної активності особистості і які її межі? Включаючись в суспільне життя, особистість зберігає свободу вибору – вибору соціальних ролей, соціальних суспільностей, цінностей, форм і видів діяльності. Людина вибирає своє майбутнє, свої варіанти виконання ролей у відповідності зі своїми життєвими цілями і амбіціями. Звичайно в межах пропонованих суспільством обставин особистість має можливість творити свою долю і сприяти суспільно значущим перетворенням внаслідок трудової діяльності. Іншими словами особистість пристосовується до соціальної сфери, одночасно змінюючи її. Однак, свобода соціальної активності людини не безмежна. Суспільство обмежує свободу вибору особистості. Свобода особистості не розповсюджується на загальнолюдські, загальногромадські ролеві приписи. Щоб включитися в соціальні зв'язки, людина повинна хоча б елементарно володіти правилами людського спілкування, знати мову, культуру суспільства. Суспільство обмежує свободу діяльності людини об'єктивними можливостями досягнення поставленої мети: матеріально-технічними ресурсами, накопиченнями духовно-наукового потенціалу. Тоталітарний режим звужує межі свободи індивіда. Але навіть в них людина може проявляти варіантність своєї активності з точки зору виконання соціальних норм і з позиції протистояння існуючій системі в практично-політичному і духовно-ідеологічному змісті.

Зрозуміло, людина пристосовується до соціальних умов, активізуючи діяльність з вивчення культурних зразків, соціального досвіду і проявлення соціальної творчості. Але оскільки суспільство зацікавлене в збереженні своєї цілісності, то воно створює механізм цілеспрямованого впливу на соціальну активність людини, на її ціннісні орієнтації, тому що вони є основою вільної людини, її вільного вибору в житті.

Виховання, виступаючи однією із цілеспрямованих форм соціалізації, здійснюється суспільством з метою забезпечення надійності, гарантованості процесу, включення особистості в соціальні зв'язки. В процесі виховання суспільство вирішує ціль: формування особистості, застосовуючи засоби і методи, які можуть забез-

печити ефективність виховної дії. При формуванні цілей і задач виховання, пошуків засобів і методів їх реалізації враховуються стихійні непередбачені фактори соціалізації особистості. Їх облік дозволяє зробити виховний процес більш ефективним.

В сучасному цивілізованому суспільстві виховання набуває постійного характеру і здійснюється шляхом діяльності ряду соціальних інститутів: сім'ї, освіти, засобів масової інформації. Важливу роль у формуванні культури нових поколінь відіграє сімейне виховання. Саме в сім'ї закладається фундамент тих почуттів, цінних орієнтацій, уявлень, які потім починають виконувати функції критерію відбору інформації і її оцінки. Перевага одних форм поведінки над іншими, а саме сімейне виховання має широкий діапазон. Воно здійснюється через психологічну атмосферу сімейного життя і через організацію діяльності членів сім'ї словесним переконанням і особистим прикладом, посередником оцінки реальної поведінки, нагороди і покарання. Для виявлення ступеня ефективності виховної дії і факторів її складових в сучасному суспільстві широко використовуються соціологічні дослідження проблем соціалізації особистості (Просандеєва, 2020).

З великого числа різноманітних особливостей індивіда, досліджуючи процес соціалізації, соціологія вивчає лише ті з них, які можуть характеризувати значну кількість людей і бути об'єднаними у визначені соціальні спільноти. Іншими словами, особистість постає як суб'єкт соціальної діяльності і системи міжособових відносин. Вивчаючи процеси соціалізації особистості, соціологія широко використовує соціально-психологічні методи: соціометрію, референтометрію, прийоми керуючої поведінки і метод типізації. Метод типізації передбачає здійснення процедури абстрагування, тобто виділення рис, сторін особистості, на основі яких будуються в подальшому типи. Абстрагування буває двох видів: приватне абстрагування, коли в процесі дослідження виробляються окремі здібності особистості; суттєве абстрагування являє виділення суттєвих систем, утворюючих ознаки особистості.

Двом видам абстрагування відповідають два способи конструювання типів особистості (Дембицька, 2020).

Перший тип – логічний, полягає у визначенні здібностей, якостей особистості, які мають велике значення для дослідження. Формуються різні їх комбінації, кожна з яких являє окремий тип жит-

тевих позицій особистості. Так, на основі індикаторів рівня належності особистості в соціальне середовище, рівня особистого контролю над життєвими обставинами і спільної направленості мотивів життєдіяльності і ціннісних орієнтацій виділено 4 типи життєвих позиції особистості: гармонійну, технологокретичну, традиційну, неадаптовану. Другий спосіб – емпіричний, засновується на виділенні типів особистості за допомогою статистичних методів. Спосіб передбачає, що на основі аналізу отриманих емпіричних даних застосовують їх логічний аналіз з метою систематизації виділених якостей особистості.

Збіг логічного і емпіричного способів конструювання типів особистості в конкретному соціологічному дослідженні складає основу надійності і достовірності результатів, що особливо важливі для підвищення ефективності діяльності соціальних інститутів, які безпосередньо забезпечують соціалізацію людини. Важливу роль в соціалізації особистості відіграє система освіти (Штомпка, 2020).

Зміни суспільного життя обумовлюють і зміни соціальних вимог до особистих якостей людини, характеризуючи ступінь, форми, направленості її включення в систему суспільних відносин, педагога і студента. Пояснюється це тим, що молода людина ще не може раціонально зрозуміти, що їй необхідно знати і уміти. Щоб молодь активно і зацікавлено включилась в оволодіння знаннями, необхідно цілеспрямовано задіяти її раціональні елементи її свідомості, вселити віру в авторитет педагога і авторитет наукових знань. Від того, яку роль в спілкуванні з учнями вибере вчитель – проповідника або співрозмовника, залежить формування особистості.

Сучасне суспільство зацікавлене в активній молоді, соціально зрілій, яка бере участь у вирішенні всіх питань сучасності. Говорячи про соціальну зрілість людини, можна лише констатувати відносну завершеність процесу. Набуття соціальної зрілості – не деякий підсумок, а лише досягнення певного рівня соціальної підготовки людини. Соціальна зрілість здійснює вплив на всі сторони духовного світу молодої людини, проявляючись в усіх видах соціальної активності. Соціальна зрілість – якісний показник розвиненості життєрозуміння молодої людини. Соціально зрілу людину відрізняє високий рівень мислення, обдуманість прийнятих рішень, висока соціальна активність, спрямована на вдосконалення, оновлення та зміну існуючих відносин.

Соціальна зрілість не виникає раптом, на порожньому місці, а є результатом однієї сторони, ціленаправленого формування людини суспільством, характерних йому суспільних відносин (економічних, політичних, правових і т.д.), духовної культури, а з іншої, – результатом її власної самоосвіти. Соціально зрілу людину, яка активно бере участь в оновленні суспільства, важко уявити без глибоких соціальних знань життя. Соціальна зрілість – це, перш за все, широкі соціальні знання економічної структури суспільства і його політичної системи, знання природи, влади і політики, принципів, норм, ідей, які лежать в основі управління соціальними процесами, знання форм і способів участі громадян в реалізації соціальних питань, в самоуправлінському процесі, знання конкретних прав, свобод і обов'язків громадянина. Соціальна зрілість означає не тільки наявність у людини широких знань, необхідних їй для здійснення своїх соціальних форм, прав і обов'язків, але і глибоке розуміння соціальних цінностей, виробітку стійких мотивів перевірки.

В сучасних умовах реформування політичного, економічного, соціального і духовного життя України більшість молодих людей активно включились в подолання труднощів і перешкод, які виникли в суспільстві. Не у всіх вистачає мужності стати на шлях оновлення суспільства і вже тим довести почату справу до кінця. Необхідний певний час, щоб людина призвичаїлась в нових умовах, породжених необхідністю переходу до ринку, придбала самостійність, відповідальність, перестала боятись страху, навчилась виражати власну думку, відчула себе дійсно вільною в реалізації суспільних справ. А ще потрібно, щоб у кожного сформувався широкий кругозір, нове мислення і психологія активного учасника оновлення суспільства (Пачковський, 2023).

Соціальна зрілість передбачає властивість дати активну оцінку всіх суспільних явищ, вміння бачити цілісну картину світу, визначаючи тенденції його розвитку. А основний показник соціальної зрілості людини – її соціальна активність і судити про соціальну зрілість молодої людини тільки по наявності у неї широких знань не можна. Не по словах, а по справах можна вірно судити про рівень соціальної підготовленості людини, її соціальної зрілості і активності. Саме в практичній діяльності, активній участі в оновленні суспільства – зміст і головний критерій соціальної зрілості людей, в тому числі і молоді. Досягнення людиною соціальної зрілості відображається на її

життєвому шляху зовсім не віком, а певним якісним станом її свідомості, системи переконань.

Дослідження процесу інтеграції української молоді в соціальну систему в умовах сучасних викликів має значне практичне значення для формування ефективної державної молодіжної політики та механізмів соціальної адаптації. Результати дослідження можуть бути використані: 1) Органами державної влади та місцевого самоврядування для розробки цільових програм підтримки молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб, молоді з малозабезпечених сімей та з постраждалих регіонів. 2) Освітніми закладами для впровадження інтеграційних практик, спрямованих на розвиток громадянської активності, соціальної відповідальності та міжкультурного діалогу серед молоді. 3) Громадськими організаціями для створення адаптаційних програм, волонтерських проєктів та платформ молодіжної взаємодії. 4) Соціальними службами та психологами для підтримки молоді у процесах соціалізації, подолання психологічних бар'єрів і зміцнення соціальних зв'язків. 5) Дослідниками та аналітиками як емпірична база для подальших наукових розвідок у галузі соціології, політології та менеджменту молодіжної політики.

Висновок. Історичний підхід до аналізу проблем молоді передбачає розгляд феномена молоді з урахуванням факторів його розвитку в конкретно-історичний період. Не всі особливі риси молоді варто аналізувати як щось споконвічне і «безгрішне». Серед них чимало негативних, котрі зберігаються і одержують подальший розвиток. Важливо враховувати також і ту обставину, що життєве середовище зовсім по-різному визначає й обумовлює процес соціалізації різних соціальних груп, у тому числі і молодь. Якщо старше покоління в системі суспільних відносин почуває себе більш-менш комфортно, то про молодь цього сказати не можна в силу того, що вона не має відповідного виробничого і соціального досвіду. Це нерідко є причиною того, що молодіжний романтизм, гарячність, критицизм стають основою для спекуляції окремих політичних сил і особистостей.

Для розуміння суті тих явищ, що мають місце в молодіжному середовищі сьогодні, важливо враховувати загальний спектр проблем молоді у світі взагалі. Так, є всі підстави вважати, що в світовому молодіжному русі сьогодення дійсно існують глобальні зміни. З одного боку, істотно розширилися можливості для практичної реалізації

лізації прав і свобод людини, особливо молоді, а з іншого боку – молодь була й залишається до сьогоднішнього дня найуразливішою, соціально незахищеною частиною населення. Україна не є виключенням.

До сучасних проблем молоді можна віднести наступні: не тільки економічну, але в багатьох країнах і сексуальну експлуатацію, особливо жіночої половини населення; маніпулювання молоддю в досягненні політичних, економічних, комерційних і інших цілей, а також використання її як засобу в роздуванні націоналізму і національного сепаратизму; загравання з молоддю з боку тих, хто експлуатує такий розповсюджений засіб завоювання влади, як відкритий популізм.

Молодь у порівнянні з іншими соціальними групами суспільства має найбільшу соціальну і професійну, а в цілому і життєву перспективу. У силу своїх особливостей вона швидше інших соціальних груп суспільства опановує нові знання, професії і спеціальності, необхідні в умовах перебудови економіки країни. Молодь – не тільки суб'єкт – спадкоємець матеріальних і духовних багатств, але і творець нових, більш прогресивних і демократичних суспільних відносин.

Щоб піти далі своїх попередників (старшого покоління), молодь повинна бути готова до відтворення, розвитку не просто матеріальних, але і духовних багатств, культури своєї нації, народу. Вона багато в чому схожа на старше покоління і одночасно відрізняється від нього. Саме ці відмінності, насамперед позитивного характеру, є запорукою прогресивного розвитку людства. Практична реалізація отриманих результатів сприятиме стабільності, згуртованості та сталому розвитку українського суспільства в умовах трансформаційного періоду. В умовах війни, внутрішньої міграції та соціальних трансформацій надзвичайно важливо створювати умови для соціальної адаптації та самореалізації молоді, формування почуття належності до суспільства. Результати дослідження можуть стати основою для формування державної молодіжної політики, розробки соціальних програм, а також для впровадження практичних заходів із підвищення соціальної згуртованості.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі включають: 1) поглиблене вивчення впливу війни та поствоєнного відновлення, аналіз того, як бойові дії, евакуація та втрати впливають на соціальну ідентичність та інтеграцію молоді; 2) моніторинг ефективності державної

молодіжної політики та оцінка дієвості існуючих програм, зокрема регіональних ініціатив щодо соціальної адаптації та працевлаштування; 3) дослідження цифрової соціалізації молоді та аналіз впливу соціальних мереж, онлайн-освіти та віртуальних спільнот на формування громадянської активності й соціальних зв'язків; 4) порівняльний аналіз досвіду інших країн, що

включає вивчення моделей інтеграції молоді в країнах, які проходили через подібні соціальні виклики (післявоєнна Європа, Балкани тощо); 5) формування моделей інтеграційної підтримки для вразливих категорій молоді та розробка цільових підходів до підтримки молодих ВПО, людей з інвалідністю, осіб без громадянства, етнічних меншин тощо.

Список використаних джерел

Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квіт. 2021р. № 1414-XI. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.05.2024)

Закон про місцеве самоврядування в Україні від 6 січ. 2025. № 3703-IX. URL: <https://stud-point.com/blog/news-for-students/molod-v-orhanakh-mistsevoho-samovryaduvannya-novy-zakon> (дата звернення: 30.05.2024)

Державна цільова соціальна програма «Молодь України»: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 черв. 2024 р. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення 30.05.2024)

Просандєєва Л.Є. та ін. Соціально-психологічні аспекти професійної діяльності фахівця соціокультурної сфери : монографія. Київ: КНУКІМ, 2020. С. 130–150.

Дембицька Н. М. Психологія економічної соціалізації школярів: Монографія. Київ. Видавець Позднішев, 2020. С. 385.

Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. С. 800.

Пачковський Ю. Ф. Соціологія і психологія: навч. посібник. Київ: «Каравела», 2023. С. 760.

References

Pro osnovni zasady molodizhnoyi polityky: Zakon Ukrayiny vid 27 kvit. 2021 r. №1414-KHI. URL: zakon.rada.gov.ua (data zvernennya: 30.05.2024)

Zakon pro mistseve samovryaduvannya v Ukrayini vid 6 sich. 2025. № 3703-IKH. URL: <https://stud-point.com/blog/news-for-students/molod-v-orhanakh-mistsevoho-samovryaduvannya-novy-zakon> (data zvernennya: 30.05.2024)

Derzhavna tsil'ova sotsial'na prohrama «Molod' Ukrayiny»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 02 cherv. 2024r. URL: zakon.rada.gov.ua (data zvernennya 30.05.2024)

Prosandyeyeva, L.YE. ta in. (2020). Sotsial'no-psykholohichni aspekty profesynoyi diyal'nosti fakhivtsya sotsiokul'turnoyi sfery : monohrafiya. Kyiv: KNUKIM. 130–150.

Dembyts'ka, N. M. (2020). Psykholohiya ekonomichnoyi sotsializatsiyi shkolyariv: Monohrafiya. Kyiv. Vydavets' Pozdnyshch. 385.

Shtompka, P. (2023). Sotsiolohiya. Analiz suspil'stva. L'viv: Kolir PRO, 2020. S. 800. Pachkovs'kyi YU. F. Sotsiolohiya i psykholohiya: navch. posibnyk. Kyiv: «Karavela». 760.

LUDMYLA, MOROZOVA – Doctor of Philosophy, professor, Professor of the Department of Humanities, economic and financial accounting disciplines, Vinnytsia Cooperative Institute (Vinnytsia, Ukraine)

E-mail: morozovaludmila9249@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8106-8264>

THE PROCESS OF INTEGRATION OF UKRAINIAN YOUTH INTO THE SOCIAL SYSTEM OF MODERN SOCIETY IN THE CONTEXT OF CURRENT CHALLENGES

Abstract

The article examines the process of integration of Ukrainian youth into the social system in the context of modern social transformations. The relevance of the topic is due to the influence of such factors as war, internal migration, economic instability, and digitalization. The article analyzes the social mechanisms of youth adaptation, the role of institutions (education, culture, civil society) in supporting youth integration, as well as the barriers that prevent their full inclusion in social processes. Modern youth will play an important role in ensuring and maintaining stability. The purpose of the article is to identify and characterize the features of successful socialization of young people, which will allow them to establish their life in modern conditions. Objectives of the study. Achieving this goal requires solving the following tasks: to define the concept of the process of youth socialization, to define the concept of social mechanism, to reveal the relationship and mutual influence of social mechanisms and social institutions that perform organizational, regulatory and educational

functions in society; to identify the essential characteristics of youth value orientations in the field of spiritual culture in the period of social transformations. Considering the value aspects of youth socialization, it should be emphasized that in the process of socialization, social qualities, values, knowledge, and skills are formed and a person becomes a capable participant in social relations. It is proved that human life is impossible without social activity and communication. It is found that labor is the basis of a person's social existence, because in labor he or she expresses himself or herself as a social individual. Socialization is a process of personality formation, gradual assimilation of the requirements of society and is associated with labor activity. The processes of socialization of Ukrainian youth are analyzed. It is determined that as a result of socialization, people accumulate social experience and value orientations necessary for them to fulfill social roles. The study found that the integration of Ukrainian youth into the social system in the context of modern challenges is a complex and multifaceted process that requires a systematic approach and inter-institutional interaction. As an active social group, young people face numerous barriers – social, economic, and psychological – that make it difficult for them to participate fully in public life. The role of institutional support, civic engagement, access to quality education, and digital technologies is of particular importance.

Key words: value, value orientations, socialization of youth, integration, socialization mechanism, social adaptation, internalization, Ukrainian youth, social integration, challenges, adaptation, institutional support.

© The Authors(s) 2025

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 18.03.2025

Accepted date 18.04.2025

Published date 18.05.2025

How to cite: Морозова, Людмила. Процес інтеграції української молоді у соціальну систему сучасного суспільства в умовах викликів. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 23(100). P. 59–67.
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-07>